

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська неоромантична поезія.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Зелененька І. А.

Аліна Артемчук

ХАРАКТЕРИСТИКА СИМВОЛІВ ТА ОБРАЗІВ У ДРАМІ «КАМІННИЙ ГОСПОДАР» ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Виняткове значення творчості Лесі Українки в історії української літератури полягає в тому, що вона збагатила письменство новими темами і мотивами, досконало володіючи різноманітними формами побудови драматичних і прозових творів. На зламі XIX-XX століть, використовуючи мандрівні сюжети світової літератури, Леся Українка виводила письменство на широку арену світової літератури.

Тема Дон Жуана є найпоширенішою серед сюжетів світової літератури, але драматург не писала на готові сюжети. Під її пером найвідоміший «світовий» сюжет набував оригінального сенсу. Беручись за тему Дон Жуана, авторка розуміла всю відповідальність свого нелегкого завдання – зробити щось нове. Однак, всією драматичною творчістю, і саме зокрема драмою «Камінний господар», Леся Українка довела, що українська драматургія може з гордістю займати одне з почесних місць серед інших літератур, та бути в багатьох сенсах кращою.

Символічним є те, що Леся Українка називає драму не традиційно «Дон Жуан», а «Камінний господар», в листі до А. Кримського причину зміни мандрівного заголовку вона пояснила так: «Боже, прости мене і помилуй! Я написала «Дон Жуана»! Отого-таки самого «всесвітнього і світового», не давши йому навіть ніякого псевдоніма.

Правда, драма (знов-таки драма) зветься «Камінний господар», бо ідея її – перемога камінного, консервативного принципу, втіленого в Командорі, над роздвоєною душею гордої, егоїстичної жінки донни Анни, а через неї і над Дон Жуаном, «лицарем волі» [3, с. 12].

Слово «господар» вжито не в значенні «хазяїн», «голова господарства», а в розумінні «володар», «власник». Саме в образі Командора Леся Українка зуміла надати сюжетові «камінного»: камінний господар стає уособленням влади, середовища, що кам'янить усе довкола. Саме перші репліки і промовисто свідчать про характер Командора:

«Командор (до Анни)

Я волі вашої не хтів стісняти.

Долорес

Се чудно слухати, як наречений

Боїться положити найбільший примус

На ту, що хутко сам же він прив'яже

Ще не такими путами до себе.

Командор

Не я її в'яжу, а Бог і право.

Не буду я вільніший, ніж вона» [4, с. 121].

Вперше ввівши на сцену образ Командора, письменниця ставить його в конфліктну опозицію стосовно Дон Жуана, що сутичка їхня неминуча. Навіть у О. Пушкіна, котрий по-своєму змінив традиційну легенду, вбивство Командора відбувається до початку дії його «маленької трагедії». Дон Жуан вбиває Командора і гине сам не внаслідок розвитку дії, не через кохання до Анни чи зраду свого ества, як у «Камінному господарі», а з різних у кожному випадкові причин.

Цікавим є образ Дон Жуана, якому письменниця залишила його загальновідоме ім'я, але слід сказати, що наділила його зовсім новими рисами. Леся Українка подає в експозиції драми через репліку однієї з героїнь історію любовних пригод Дон Жуана, в яких він постає як пірат,

контрабандист, вродливець і спокусник, що переховується по цвинтарних гробницях. Наведені риси, належать до традиційних рис Дон Жуана, однак у драмі вони стають визначальними характеристиками. Леся Українка показує постать Дон Жуана в іншому форматі. Наводячи перелік його любовних пригод, авторка приводить до усталеного в літературі образу, але одночасно полемізує із цією традицією.

Виявляється, що Дон Жуан зберігає вірність своїй нареченій (він ні з ким не одружиться, тільки з Долорес). Одночасно дізнаємось, що найбільшу ціну для нього має воля і лицарська честь, лицарське слово. Леся Українка показує Дон Жуана не як героя-коханця, а акцентує увагу на його конфлікті з самим собою. З одного боку, він вільний, а з іншого він наречений, який дав «слово». Він не зважав на почуття інших, але тепер і сам потрапив у такі тенета. У його житті вперше з'явилась жінка, яка виявилась морально сильнішою та спритнішою за нього. Там, де для неї розпочинається воля, для нього починалось рабство. Він поступово стає тим самим камінним господарем, починає бути рабом у межах етикету, проти якого він був все своє життя.

Побачити цю думку ми можемо в одній вирішальній розмові:

«Дон Жуан

От і замкнулась камінна брама!...

Як несподівано скінчилась казка!

З принцесою і лицар у в'язниці!..

Анна

Чи то ж кінець лихий собі дістати

З принцесою і гордую твердиню?

Чого ж нам думати, що се в'язниця,

а не гніздо – спочин орлиній парі?

Сама звил я се гніздо на скелі,

Труд, жах і муку, все переборол

і звикла до своєї високості.

Чому не жити й вам на сім верхів ї?» [4, с. 144].

Леся Українка створила сильні та вольові жіночі образи. У традиційному сюжеті Дон Жуан навпаки стоїть на першому плані, а в українській інтерпретації зображений як чоловік слабший морально, духовно. Прикладом цього може бути образ Анни. Її вчинками керувало нестримне прагнення володарювати, бути вищою за когось. Дон Жуана Анна обрала лиш через те, що він був слабким, що вона могла смикати його за ниточки, немов маріонетку, а не через кохання. Дон Жуан не такий як Командор, який ніколи не допускав над собою ніякої зверхності.

Донна Анна сильна, горда, цілеспрямована жінка. Виходячи заміж за Командора, Анна ставить мету й досягає її будь-якою ціною (навіть смертю Командора). При цьому абсолютно впевнена в собі, у своїй правоті. Проблема Анни в тому, що вона починає втрачати контроль над міфом про вдаване щастя, безтурботність, душевний спокій, любов до життя, любов до коханих. Поступово це починає відступати на задній план. І через втрату своєї душі, Анна стає самотньою, з вічним камінним тягарем, з душевною закам'янілістю.

Леся Українка подає новий та цікавий образ Долорес. Йому надає, відповідно до художнього задуму, важливого дійового й етичного значення, що в свою чергу зумовлює ідейно-естетичну відмінність «Камінного господаря» від решти п'єс на цю тему. Тут слід зауважити, що образ Долорес – типовий і характерний для творчості Лесі Українки. Він продовжує галерею таких образів, як Йоганна («Йоганна, жінка Хустова»), Прісцілла («Руфін і Прісцілла»), почасти Маріам («Одержима») та Мавка («Лісова пісня»).

Сенсом життя Долорес була її любов до свого нареченого (заручили їх ще в дитинстві), любов була жертвна, усвідомлена любов без взаємності. Долорес має таку ж особливість як і Мавка – здатність в ім'я кохання на самопожертву. Однак, як стверджується в драмі, духовна і

моральна вищість, благородство і самовідданість таких жінок у реальному житті не компенсуються перемогою над таким хижим і безчесним світом Анни, Командора, над підступністю Дон Жуана.

У листі до О. Кобилянської від 3 травня 1913 р. Леся Українка висловила ставлення до героїні як власного морального ідеалу, вважаючи цей образ у драмі навіть біднішим, ніж хотілося б його розкрити, надаючи ідейно-естетичного пріоритету над іншими. «Шкода мені теж, – зазначала письменниця, – що я не вміла поставити Долорес так, щоб вона не здалась блідою супроти Донни Анни, – се не було моїм заміром, і я навіть якийсь час вагалася, хто має бути справжньою героїнею драми – вона чи Донна Анна, і дала перевагу Анні не з симпатії (Долорес ближча моїй душі), а з почуття правди, бо так буває в житті, що такі, як Долорес, мусять відходити в тінь перед Аннами і стають жертвами – властиво не Дон-Жуанів, а власної своєї надлюдської екзальтації. Се тип мучениці природженої, що все мусить гинути розп'ята на хресті, хоч би мала себе на той хрест прибити, коли бракує для того катівських рук. Якби не було Дон Жуана, то знайшлося би щось інше, для чого вона б «душу розп'яла і заколола серце», бо там, де Анна могла б уже бути щасливою, Долорес ще б таки не знайшла свого святого грааля, а се тому, що над нею ніщо «камінне» не має влади...» [3, с. 462].

Саме такий тип самовідданих жінок, здатних на подвиг в ім'я коханої людини, імпонував Лесі Українці. Однак в атмосфері жорстокого, камінного, у суспільстві ситості і продажності, як стверджує поетеса образами Долорес, Анціллодеї, Йоганни, Мавки, жертовні мучениці або гинуть, або змушені нести свій важкий хрест мовчки, не в силі побороти зло власною добротою.

Варто зазначити, про символічні образи міста Севілья та Мадрид. Вони побудовані на основі контрасту «весела провінція – похмура столиця». Образ Севільї у творі асоціюється з молодістю, радістю, чистими мріями для

кожного з головних персонажів. Натомість Мадрид постає як похмуре, непривітне місто без радощів. У Мадриді, відбувається крах ілюзій та мрій Анни, Командора і Дон Жуана. Таке протиставлення двох міст можна простежити у репліці Маріквіти, служниці донни Анни, яка під час перебування в Мадриді говорить:

«Маріквіта (одчиняючи жалюзі).

Та де ж там!

Тепер на вулиці зовсім безлюдно.

*Тут не Севілья! Ох, тепер в Севільї
дзвенять-бренять всі вулиці від співів,
повітря в'ється в прудкій мадріленї!*

А тут повітря кам'яне...» [4, с. 121].

Отже, драматичні поеми Лесі Українки – явище феноменальне. Авторка, переосмисливши традиційний сюжет, поглибивши психологію, змалювавши трагічні конфлікти та характери, започаткувала щось нове у вже існуючому. Лесі Українці імпонували сильні, неординарні особистості, вона не могла не створити такий тип жінки. Тому в драмі одне із головних місць, займає сильна, незалежна жінка, яка стає рівноправною чоловікові, стає жінкою із поняттям власної гідності. Потрібно мати неабиякий талант та докласти титанічних зусиль, щоб створити нову драму на традиційній основі, так щоб ця вона стала могла конкурувати з творами світового рівня.

Література

1. Агеєва В. Поетеса злама століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації : монографія. Київ : Либідь, 2001. С. 36–170.

2. Новобранець О. «Досвітні вогні української літератури (драма обробка Лесі Українки «Камінний Господар»). Київ, 2006. С. 5–78.

3. Українка Л. Твори : [у 12-ти т.]. Т. 12. Листи. Київ : Наук. думка, 1979. С.12–462.

4. Українка Л. Повне академічне зібрання творів : у 14 томах. Том 4. Драматичні твори (1912–1913) / ред. С. Кочерга; упоряд., комент. М. Моклиця, В. Соколова. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. С. 67–150.

Артемчук Аліна – студентка 3 курсу Факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: драматургія Лесі Українки.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Ткаченко В. І.

Юлія Томчук

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОДЕРНІЗМУ ТА НЕОРОМАНТИЗМУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Через пануючу ідеологію радянської доби говорити про український модернізм було важко завжди. Та й сам модернізм на українському ґрунті став доволі складним і суперечливим явищем. Однак, попри це вітчизняні літературознавці та критики схильні вважати його справжнім естетичним феноменом. **Актуальність** дослідження зумовлена тривалим замовчуванням цієї теми, а відповідно і відсутністю великої кількості досліджень у цій галузі. Внаслідок цього виникає потреба в дослідженні і систематизації особливостей розвитку модернізму та неоромантизму в українській літературі.

Перш за все, варто зазначити, що за літературознавчим словником-довідником модернізм – це «загальна назва літературно-мистецьких тенденцій неміметичного гатунку на межі ХІХ-ХХ ст., що виникли як заперечення ілюзіоністсько-натуралістичної практики в художній царині, обґрунтованої філософією позитивізму» [1, с. 457],